

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών
Ακαδημαϊκό έτος 2023-24

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

(διαβάζουμε σημειώσεις στο eclass και βιβλίο Δημόσιας
Οικονομικής σελ.110-119)

Διάλεξη 2

**Ανταγωνισμός, οικονομική
αποτελεσματικότητα και διανομή
εισοδήματος**

Βασικά ερωτήματα

- Κάθε κοινωνία πρέπει να απαντήσει σε ορισμένα βασικά ερωτήματα:
 - Τι αγαθά θα παραχθούν;
 - Με ποιον τρόπο;
 - Πώς θα διανεμηθούν;
- Στο σημερινό οικονομικό σύστημα οι αποφάσεις αυτές λαμβάνονται μέσα από την αγορά.
- Χρειάζεται επομένως η κρατική παρέμβαση; Μπορεί το μοντέλο του τέλει ανταγωνισμού να εφαρμοστεί πλήρως στην πράξη;

Βασικά ερωτήματα

- Σε αυτή τη διάλεξη θα εξηγήσουμε
 - με ποιον τρόπο λαμβάνονται οι αποφάσεις από τους παραγωγούς και τους καταναλωτές,
 - εάν και πώς επιτυγχάνεται η οικονομική αποτελεσματικότητα από την αγορά
 - Πώς γίνεται η κατανομή του εισοδήματος από την αγορά.
- Στόχος είναι να εξηγήσουμε με οικονομικούς όρους τους λόγους ύπαρξης κοινωνικής προστασίας (στις επόμενες διαλέξεις).

Ανταγωνισμός και οικονομική αποτελεσματικότητα

- Μια από τις πιο βασικές διακρίσεις στην οικονομική θεωρία είναι μεταξύ των εννοιών της οικονομικής αποτελεσματικότητας (economic efficiency) και της οικονομικής δικαιοσύνης (equity).
 - Η αποτελεσματικότητα αναφέρεται στην κατανομή των πόρων σε διάφορες δραστηριότητες έτσι ώστε να μεγιστοποιηθεί η ευημερία των ατόμων μιας κοινωνίας.
 - Η οικονομική δικαιοσύνη στο πώς η ευημερία αυτή διανέμεται ανάμεσα στα μέλη της κοινωνίας.

Ανταγωνισμός και οικονομική αποτελεσματικότητα

- Ακόμη κι αν η κατανομή των πόρων ικανοποιεί τα κριτήρια της αποτελεσματικότητας, το αποτέλεσμα μπορεί να μην είναι επιθυμητό από άποψη οικονομικής δικαιοσύνης.
- Μεταξύ των δύο κριτηρίων υπάρχει γενικά μια αντίστροφη σχέση.
- Η μεγάλη δυσκολία της οικονομικής επιστήμης αλλά και της οικονομικής πολιτικής έγκειται στο να επιλέξει εκείνη τη σχέση που είναι «άριστη» για μια κοινωνία.

Αποτελεσματικότητα κατά Pareto

- Το κριτήριο της αποτελεσματικότητας που συνήθως χρησιμοποιούμε είναι εκείνο που διατύπωσε ο *Pareto*.
- Αποτελεσματικότητα έχουμε όταν οι διαθέσιμοι πόροι χρησιμοποιούνται, μέσα σε μια ορισμένη χρονική περίοδο, με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι αδύνατο να βελτιωθεί η ευημερία κάποιου ατόμου χωρίς να μειωθεί η ευημερία κάποιου άλλου.

Αποτελεσματικότητα κατά Pareto

- Βασικό χαρακτηριστικό του κριτηρίου του Pareto είναι ο ατομικισμός, με την έννοια ότι:
 1. Το άτομο είναι η βασική μονάδα της οικονομικής ανάλυσης και η ευημερία του εξαρτάται αποκλειστικά και μόνο από το δικό του εισόδημα, το δικό του πλούτο, το δικό του διαθέσιμο χρόνο.
 2. Το άτομο είναι ο καλύτερος κριτής της δικής του ευημερίας.
 3. Η βελτίωση της θέσης ενός ατόμου είναι αποδεκτή μόνο όταν η θέση κανενός άλλου ατόμου δεν χειροτερεύει.

Αποτελεσματικότητα κατά Pareto

- ❑ Οι πιο πάνω αξιολογικές κρίσεις υποδηλώνουν ότι η κοινωνία μπορεί να αναλυθεί επαρκώς κατά τρόπο μη οργανικό, δηλαδή ως εάν η κοινωνία να είναι απλά και μόνο το άθροισμα των ατόμων που την αποτελούν και τίποτα περισσότερο.
- ❑ Η έννοια του κράτους ως κάτι διαφορετικού από τα άτομα που το αποτελούν δεν αναγνωρίζεται και η ύπαρξη οργανωμένων και πολλές φορές συγκρουόμενων συμφερόντων αγνοείται

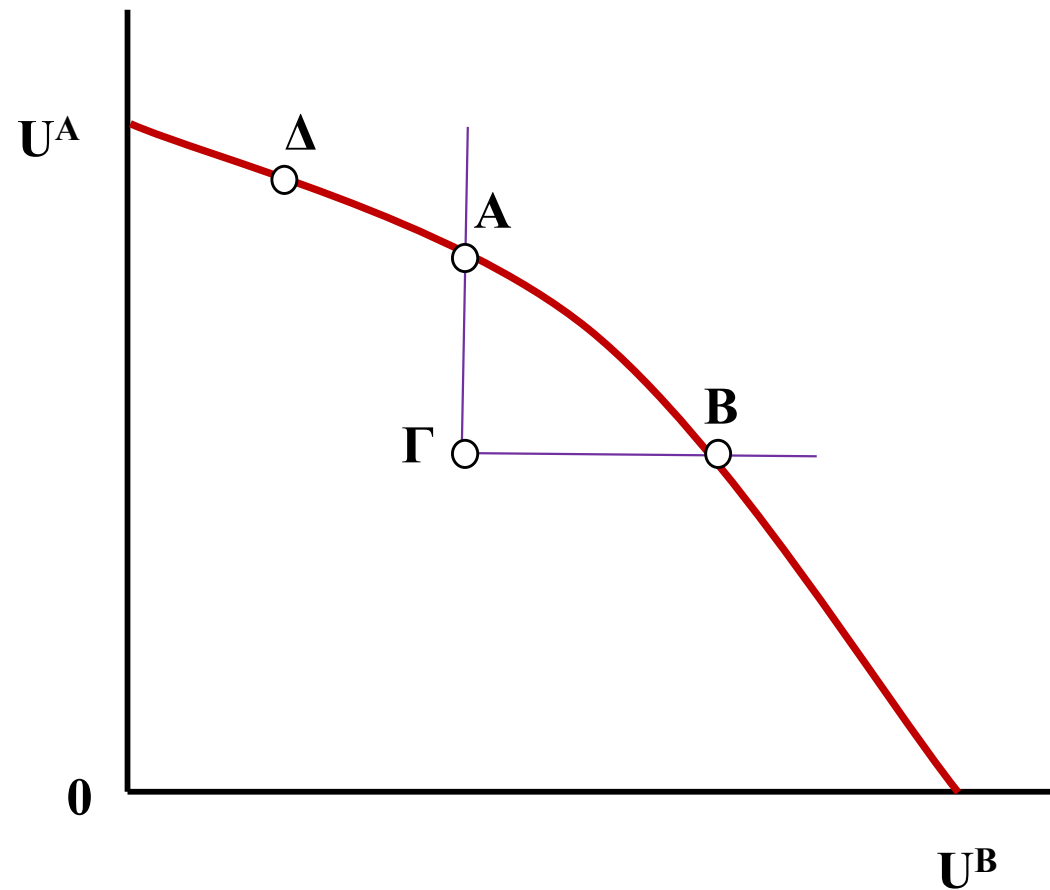
Αποτελεσματικότητα κατά Pareto

- Ο ορισμός της αποτελεσματικότητας κατά Pareto είναι αρκετά περιοριστικός και πολύ «συντηρητικός», αφού με βάση τον ορισμό αυτό η άσκηση οικονομικής πολιτικής είναι πρακτικά αδύνατη.
- Παρά τις μεγάλες του αδυναμίες όμως, ο ορισμός αυτός είναι ιδιαίτερα ελκυστικός στους οικονομολόγους και πολύ χρήσιμος, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών

Αποτελεσματικότητα και η καμπύλη δυνατοτήτων χρησιμότητας

- Ας υποθέσουμε μια απλή οικονομία η οποία αποτελείται από δύο μόνο άτομα τα Α και Β.
- Έστω τώρα ότι προσδιορίζουμε το επίπεδο χρησιμότητας (ευημερίας) του ενός ατόμου, π.χ. του Β και ζητούμε να δούμε πόσο υψηλό επίπεδο χρησιμότητας μπορούμε να δώσουμε στο άλλο άτομο Α, με δεδομένους τους πόρους που έχουμε.
- Η καμπύλη που δίνει το μέγιστο επίπεδο ευημερίας του ενός ατόμου, με δεδομένο το επίπεδο ευημερίας του άλλου, ονομάζεται **καμπύλη δυνατοτήτων χρησιμότητας** και παρουσιάζεται στο διάγραμμα 1.1.

Αποτελεσματικότητα και η καμπύλη δυνατοτήτων χρησιμότητας

Αποτελεσματικότητα και η καμπύλη δυνατοτήτων χρησιμότητας

- Από το διάγραμμα είναι φανερό ότι όλα τα σημεία της καμπύλης δυνατοτήτων χρησιμότητας είναι άριστα, αφού δεν είναι δυνατό να αυξήσει κανείς τη χρησιμότητα του ενός ατόμου χωρίς ταυτόχρονα να μειώσει τη χρησιμότητα του άλλου.
- Το σημείο Γ δεν είναι ασφαλώς άριστο κατά Pareto, αφού μπορούμε με μια αναδιανομή της χρησιμότητας να βελτιώσουμε τη θέση του ενός ατόμου χωρίς να χειροτερεύσουμε τη θέση του άλλου ή και να βελτιώσουμε τη θέση και των δύο ατόμων.

Αποτελεσματικότητα και η καμπύλη δυνατοτήτων χρησιμότητας

- Αυτό όμως συμβαίνει όταν η ανακατανομή χρησιμότητας γίνει στο διάστημα που περικλείεται από τις γραμμές που ξεκινούν από το σημείο Γ και είναι παράλληλες προς τους άξονες.
- Αν η ανακατανομή μας οδηγήσει σε ένα σημείο της καμπύλης όπως το Δ , τότε υπάρχει πρόβλημα. το σημείο δ **αν και άριστο κατά Pareto** δεν αποτελεί βελτίωση κατά Pareto σε σχέση με το σημείο Γ , το οποίο δεν είναι άριστο.
- Για τέτοιες περιπτώσεις το κριτήριο του Pareto δεν δίνει απάντηση και οι οικονομολόγοι έχουν επινοήσει συμπληρωματικά κριτήρια.

Τα δύο θεμελιώδη θεωρήματα των οικονομικών της ευημερίας

□ *Πρώτο θεμελιώδες θεώρημα*

- Κάτω από ορισμένες συνθήκες, οι ανταγωνιστικές αγορές οδηγούν σε μια κατανομή των πόρων τέτοια ώστε να μην είναι δυνατό με ανακατανομή των πόρων, είτε στην παραγωγή είτε στην κατανάλωση, να μπορούμε να βελτιώσουμε τη θέση ενός ατόμου χωρίς να χειροτερεύσουμε τη θέση κάποιου άλλου.
- Με άλλα λόγια, η λειτουργία των ανταγωνιστικών αγορών μας οδηγεί σε μια κατάσταση που είναι άριστη κατά Pareto

Τα δύο θεμελιώδη θεωρήματα των οικονομικών της ευημερίας

□ Δεύτερο θεμελιώδες θεώρημα

- Κάθε σημείο της καμπύλης δυνατοτήτων χρησιμότητας μπορεί να επιτευχθεί από ένα ανταγωνιστικό σύστημα αγορών, με δεδομένο ότι αρχίζουμε με τη **σωστή** κατανομή των πόρων.
- Στην περίπτωση αυτή ο ρόλος του κράτους θα μπορούσε να περιοριστεί στο να επιτευχθεί αρχικά αυτή η σωστή κατανομή των πόρων

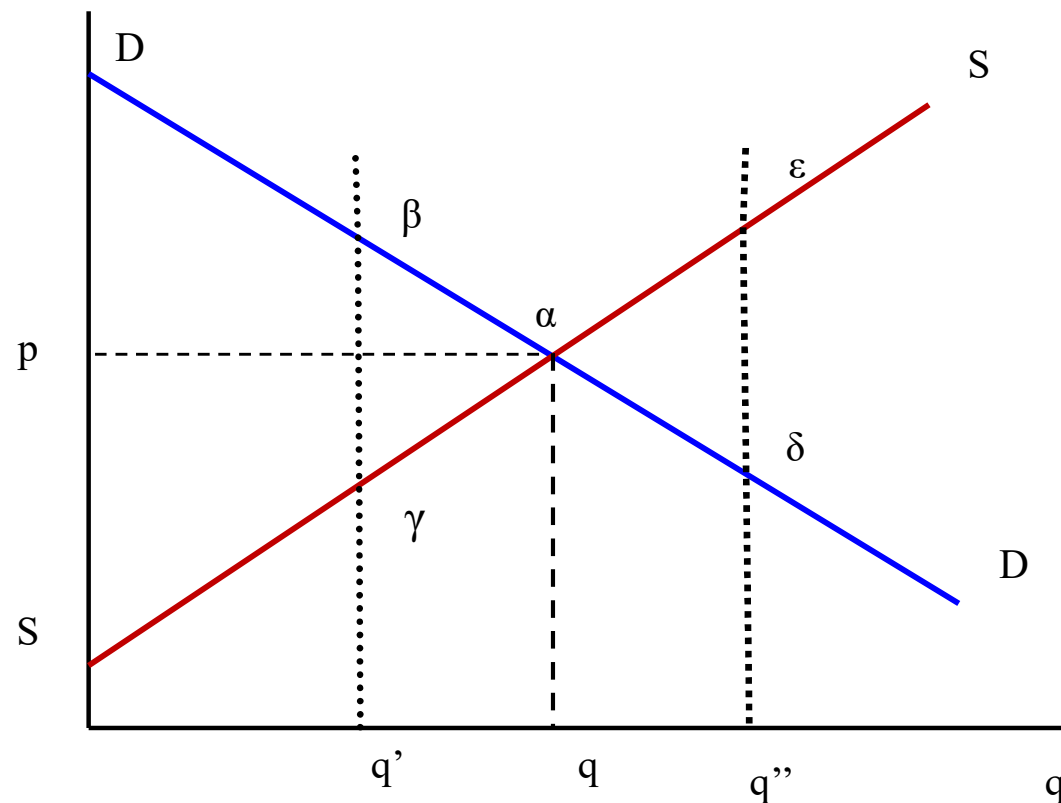
Τέλειος ανταγωνισμός και αποτελεσματικότητα κατά Pareto

- Ο ανταγωνισμός οδηγεί σε αποτελεσματικότητα επειδή:
 - όταν τα άτομα αποφασίζουν πόσο θα αγοράσουν από ένα αγαθό, εξισώνουν το **οριακό όφελος** που αποκομίζουν από την κατανάλωση μιας επιπλέον μονάδας αγαθού με το **οριακό κόστος** αγοράς της επιπλέον μονάδας, το οποίο είναι και η τιμή που πληρώνουν.
 - οι επιχειρήσεις όταν αποφασίζουν πόση ποσότητα ενός αγαθού θα πουλήσουν, εξισώνουν την **τιμή** που εισπράττουν με το **οριακό κόστος** παραγωγής μιας επιπλέον μονάδας αγαθού. Έτσι το οριακό όφελος από την κατανάλωση μιας επιπλέον μονάδας εξισώνεται με το οριακό κόστος της επιπλέον μονάδας
 - Όπως είναι γνωστό από τη μικροοικονομική θεωρία, η σχέση οριακού οφέλους-τιμής δίνεται από την καμπύλη ζήτησης και η σχέση οριακού κόστους-τιμής από την καμπύλη προσφοράς του αγαθού

Τέλειος ανταγωνισμός και αποτελεσματικότητα κατά Pareto

d

- *Αποτελεσματικότητα κατά Pareto: ανάλυση μερικής ισορροπίας*

Αποτελεσματικότητα κατά Pareto: ανάλυση μερικής ισορροπίας

- Στο βαθμό που η καμπύλη ζήτησης εκφράζει την οριακή προθυμία πληρωμής του καταναλωτή για το αγαθό X , τότε στην τιμή ισορροπίας της αγοράς p ανά μονάδα προϊόντος, μπορούμε να βρούμε το **πλεόνασμα του καταναλωτή**, το οποίο είναι η περιοχή pD_a .
- Ανάλογα η καμπύλη προσφοράς μπορεί να θεωρηθεί ως το ελάχιστο ποσό που θα αποδεχόταν ο παραγωγός για να προσφέρει μια επιπλέον μονάδα αγαθού, είναι δηλαδή η καμπύλη οριακού κόστους. το **πλεόνασμα του παραγωγού** είναι η περιοχή pS_a .
- Αν δεχτούμε ότι το πλεόνασμα του καταναλωτή μαζί με το πλεόνασμα του παραγωγού εκφράζουν το **κοινωνικό πλεόνασμα** ή με άλλα λόγια την κοινωνική ευημερία, τότε αυτή δίνεται από την περιοχή $DS_a = D_a p + S_a p$.

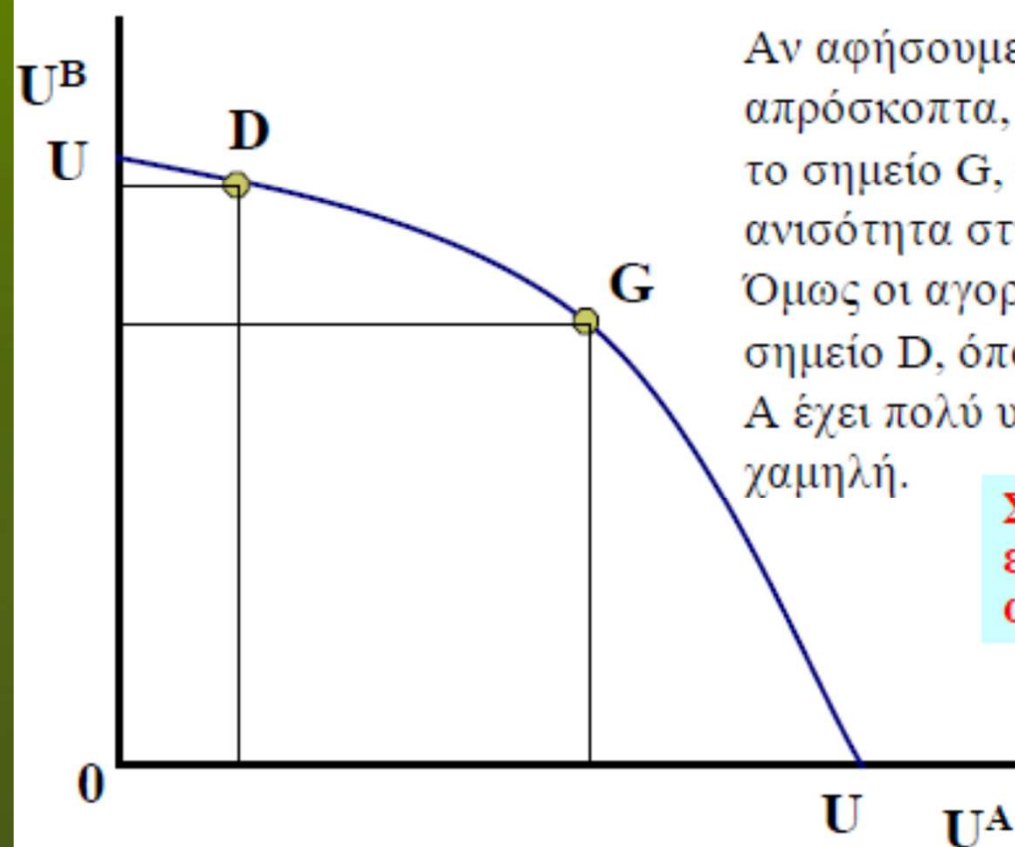
Αποτελεσματικότητα κατά Pareto: ανάλυση μερικής ισορροπίας

- Στο σημείο ισορροπίας της πιο πάνω ανταγωνιστικής αγοράς η τιμή είναι ίση με το οριακό κόστος και το κοινωνικό πλεόνασμα μεγιστοποιείται. Αυτό γίνεται φανερό από το γεγονός ότι μια μείωση της παραγωγής π.χ. από το q στο q' μειώνει το πλεόνασμα καταναλωτή και παραγωγού δηλαδή την ευημερία κατά το τρίγωνο $\alpha\beta\gamma$. Παρόμοια, μια επέκταση της παραγωγής πέρα από το q π.χ. στο q'' , θα προκαλέσει απώλεια ευημερίας κατά το τρίγωνο $\alpha\delta\epsilon$, αφού το επιπλέον προϊόν έχει συνολικό κόστος $q\alpha\epsilon q''$ και συνολικό όφελος $q\alpha\delta q''$.
- Άρα, η ανταγωνιστική αγορά οδηγεί σε μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας και οποιαδήποτε παρέμβαση που μεταβάλλει το αποτέλεσμα της οδηγεί σε μείωση της ευημερίας.

Πότε ισχύει το Πρώτο Θεώρημα των Οικονομικών της Ευημερίας

- Υπό τις παρακάτω προϋποθέσεις:
 - Οι καταναλωτές και οι παραγωγοί δρουν σε ανταγωνιστικές αγορές, και θεωρούν τις τιμές δεδομένες
 - Υπάρχουν αγορές για όλα τα αγαθά και τις υπηρεσίες
 - Υπάρχει πλήρης πληροφόρηση
 - Τότε η ανταγωνιστική ισορροπία είναι κατά Pareto αποτελεσματική
 - Με άλλα λόγια, οι ανταγωνιστικές αγορές θα μας οδηγήσουν σε ένα σημείο πάνω στη καμπύλη δυνατοτήτων χρησιμότητας.
 - Αυτό θα συμβεί χωρίς να παρέμβει το κράτος
-

Πρώτο Θεώρημα των Οικονομικών της Ευημερίας : το πρόβλημα της ανισότητας

Αν αφήσουμε τις αγορές να λειτουργούν απρόσκοπτα, το αποτέλεσμα μπορεί να είναι το σημείο G , όπου δεν υπάρχει μεγάλη ανισότητα στην κατανομή της ευημερίας. Όμως οι αγορές μπορεί να οδηγήσουν στο σημείο D , όπου η ανισότητα είναι μεγάλη. Ο A έχει πολύ υψηλή ευημερία, ενώ ο B πολύ χαμηλή.

Σημαίνει αυτό ότι πρέπει να εγκαταλείψουμε το σύστημα των αγορών;

Δεύτερο Θεώρημα των Οικονομικών της Ευημερίας

- ❑ Η απάντηση είναι **όχι**.
- ❑ Σύμφωνα με το δεύτερο θεμελιώδες θεώρημα των οικονομικών της ευημερίας, κάτω από ορισμένες συνθήκες (π.χ. πλήρεις αγορές, τέλεια πληροφόρηση, εφάπαξ φόροι σταθερού ποσού), κάθε σημείο της καμπύλης δυνατοτήτων χρησιμότητας μπορεί να επιτευχθεί από ένα ανταγωνιστικό σύστημα αγορών, με δεδομένο ότι αρχίζουμε με τη σωστή κατανομή των πόρων
- ❑ Επομένως, δε χρειάζεται η παρέμβαση του κράτους, προκειμένου να επιτύχουμε οποιοδήποτε σημείο πάνω στη καμπύλη δυνατοτήτων χρησιμότητας.

Βασικά συμπεράσματα

- ❑ Το θέμα της αποτελεσματικότητας διαχωρίζεται από το θέμα της κοινωνικής δικαιοσύνης.
- ❑ Ο ρόλος του κράτους θα μπορούσε να περιοριστεί στο να επιτευχθεί αρχικά η κατάλληλη κατανομή των πόρων.
- ❑ Η παρέμβαση του κράτους πρέπει να αφορά κυρίως την επιβολή κατάλληλων φόρων και μεταβιβαστικών πληρωμών, που επηρεάζουν τους πόρους των ατόμων **αλλά όχι τις τιμές των αγαθών.**